

BILTSE STRATEN EN WEGEN, LANEN EN STEGEN IV

Lies Haan-Beerends

In het vorig artikel over de Biltse straten en wegen, lanen en stegen heb ik uitvoerig verteld over de wetenswaardigheden betreffende de Vissersteeg anno 1778/1779. De eigenaar van Houtringe, Frederik Jan van Westrenen van Themaat, speelde daarin een hoofdrol. Al snuffelend in de resolutieboeken, waarin de notulen van de gerechtsvergaderingen zijn opgenomen, komt men de familienaam Van Westrenen van Themaat nog meermalen tegen. Eind 1779 speelde er een andere kwestie waarbij Frederik Jan van Westrenen van Themaat betrokken was. Er was bij het gerecht een brief binnengekomen van de Edele Mogende Heren Gedeputeerden van de Staten 's Lands van Utrecht betreffende klachten, die samenhangen met de kort daarvoor door de heer Van Westrenen opgerichte stenen sluis in de Houtringervaart. In dit schrijven, gedateerd 14 december 1779, werd gemeld dat enige opgezetenen (plattelandsbewoners – red.) bezwaren hadden geuit, die niet zo zeer de oprichting van de sluis behelsden, maar wel de manier waarop een en ander nadien geregeld werd. De waterstand in de vaart, strekkende "van de westzijde van de Bilsche brug tot in de Zeijster of Bilsche Grift" was meermalen dermate hoog, dat de opgezetenen, die boven die sluis woonachtig waren, wateroverlast kregen, iets wat veel ongemak met zich meebracht en waardoor men schade leed. Bovendien was er een sluiswachter aangesteld en moest men bij het passeren van de sluis tol betalen. De Edele Mogende Heren verzochten de schout, aangesproken met 'Eerzame Vrome', de zaak te onderzoeken en hen nadien over hun bevindingen te berichten.

Er werd op 19 december een extra

gerechtsvergadering belegd, waarbij behalve de schout ook alle schepenen aanwezig waren. De missive van de Edele Mogende Heren werd voorgelezen en men besloot diegenen die overlast hadden ondervonden door het verkeerd gebruik van de sluis te horen.

De navolgende personen werden ondervraagd: de weduwe Bosvelt, Jacob de Greef, Johannes van Driessel, Cornelis Staal, Cornelis de Waal, Hermanus van Reeken, Hendrik Hagendoorn, de weduwe van Deijk, Adrianus Wensing en Erris van Egdom, de meesten wonende aan de zuidzijde van de tegenwoordige **Dorpsstraat vanouds Steenstraat** en wel met name ter hoogte van de tegenwoordige nummers 23 tot en met 39. Erris van Egdom, beter bekend als Van Ekdom, was de toenmalige beurtschipper. Hij zal woonachtig zijn geweest in een van de oude huisjes van de tegenwoordige **Kapelweg**. Over de schippersfamilie Van Ekdom is in nummer 20 van de Biltse Grift, verschenen in september 1997, uitvoerig verhaald.



Gezicht op de achterzijde van de panden gelegen aan de Dorpsstraat vanouds Steenstraat. Aan de linkerkant de Kapelweg en in het midden de Houtringervaart. Foto februari 2000.

De weduwe van timmerman Rutger [van] Bosvelt, zijnde Hendrikje Spelt, was eigenaresse van een pand in de **Dorpsstraat vanouds Steenstraat**. In 1751 werd het perceel, waarop reeds in 1647 een 'camere' had gestaan, door Cornelia van Werkhoven met haar vader Aart Theunissen van Werkhoven en Maaygje van Werkhoven met haar man Jacob van Dijk verkocht aan Rutger van Bosvelt. In bedoelde akte van 4 april 1751 werd gesproken over de 'voorste kamer' welke blijkens de koopcondities verhuurd diende te worden aan Aart Theunissen van Werkhoven en Mechteld Wiggerts. Zij zouden daar hun leven lang kosteloos mogen wonen. In december 1779 was Rutger [van] Bosvelt kennelijk overleden. Zijn weduwe werd gehoord naar aanleiding van de gerezen problemen met betrekking tot de sluis. Volgens Ellen Drees was het pand, gelegen ter plekke van Dorpsstraat 21-23, in 1751 bewoond door Rutger van Bosvelt. Het is zeer waarschijnlijk dat zijn weduwe daar anno 1779 nog woonachtig was. En wellicht eveneens de weduwe Van Deijk. Maaygje van Werkhoven, die blijkens bovenbedoelde verkoopakte in 1751 met Jacob van Dijk getrouwd was, zal naar alle waarschijnlijkheid bedoelde weduwe zijn. Wellicht huurde zij toen de voorkamer, die blijkens de verkoopakte van 1751 tot hun dood verhuurd diende te worden aan haar ouders.

Jacob de Greef was de eigenaar van de boerderij, die gelegen heeft ter hoogte van het voormalige gemeentehuis annex politiebureau, vormende thans de nummers 25 en 27. Jacob had de boerderij van zijn vader geërfd.

Johannes van Driessel had bij akte van 12 april 1765 het 'chirurgijnshuis' aangekocht voor een bedrag groot f 600,--. Het pand bevond zich ter plekke van de huidige nummers 29 en 31 en werd bewoond door chirurgijn Johannes van Driessel en zijn gezin.

Cornelis Staal was de smid van het dorp. Hij had in 1761 op een veiling uit de boedel van zijn vader gekocht 'zeekere huijsinge, erve, grond en schuur met de smitsteede en oijstallen'. Deze smederij was te vinden ter hoogte van nummer 33.

Buurman Cornelis de Waal was wagenmaker en bewoonde het pand gelegen ter plekke van de nummers 35 en 37.

Hermanus van Reeken was blijkens de 'Uitzetting en omslag van de generale middelen van consumtie van Oostbroek en de Bilt' in 1785 schoenmaker. Ook hij zal in de dorpsstraat hebben gewoond, wellicht ter hoogte van het pand gelegen op nummer 39. Hetzelfde zal het geval zijn geweest met Hendrik [van] Hagendoorn, die in 1785 volgens bovenbedoelde 'Uitzetting en omslag' daghuurder was. Adrianus Wensing[h] zou volgens de aantekeningen van Ellen Drees in 1784 eigenaar zijn geweest van dat pand. Wensing werd in dat jaar genoemd in een koopovereenkomst betreffende de verkoop van een huis, erve en grond welke aan de oostzijde begrensd werden door de eigendommen van Cornelis Staal en aan de westzijde door die van Adrianus Wensing. Het toen aan de wagenmaker Jan Bos verkochte huis was rond 1780 in het bezit van Cornelis de Waal. Adrianus Wensing was dus zijn buurman.

Uit het bovenstaande is duidelijk geworden, dat de klagende opgezetenen inderdaad woonachtig waren aan de zuidzijde van de **Dorpsstraat vanouds Steenstraat**. Men moet daarbij bedenken dat de huidige nummers 1-3 later gebouwd zijn. Ook de huisjes die het bekende steegje van Van Santen vormden waren in 1780 nog niet opgericht. De Houderingervaart liep en loopt nog achter de bebouwing door. Het is dus niet verwonderlijk, dat de toenmalige bewoners bij een te hoge waterstand hinder ondervonden.

Bij schrijven d.d. 11 januari 1780 berichtten schout en gerechte de Edele Mogenden Heren dat zij diegenen die in het bezwaarschrift werden genoemd hadden gehoord. Zij vermeldden bovendien, dat de heer Van Westrenen 'op eigen autoriteit' bedoelde stenen sluis in de vaart had aangelegd. Bij navraag was inderdaad gebleken, dat de heer Van Westrenen een sluiswachter had aangesteld voor het innen van tol. Sommige dorpsgenoten betaalden goedmoedig, anderen daarentegen waren onwillig en wensten van tolgeld gevrijwaard te blijven. Het water werd, zoals uit de verhoren bleek, willekeurig opgehouden waardoor de achter de woningen gelegen erven vaak onder water kwamen te staan, de grond soms wegspoelde en ook de daarop staande vruchtbomen dood gingen. Het water stond soms zelfs in de kelders. Ook de daar opgeslagen provisie ging dan verloren. Wanneer de sluis weer werd geopend zakte het water weliswaar, maar het kwaad was dan al geschied. 's Zomers, wanneer door het gesloten houden van de sluis het water niet door kon stromen, was de kwaliteit van het water zeer slecht en volgens de ondervraagden onbruikbaar.



De Houtringervaart met sluisje, gelegen aan de oostzijde van de bebouwing van de Dorpsstraat vanouds Steenstraat 1-3. Foto februari 2000.

Schout en gerecht waren derhalve de mening toegedaan, dat eerdergenoemde opgezetenen veel hinder ondervonden en ze verzochten de Edele Mogende Heren

maatregelen te nemen om aan dit ongemak een einde te maken. In de gerechtsnotulen is niets meer te vinden betreffende de afloop van de zaak. In 1782 speelde er wel weer een andere kwestie, waarbij ook de heer Van Westrenen van Themaat betrokken was. Meer daarover in een volgende aflevering betreffende de Biltse straten en wegen, lanen en stegen.

- **Bronnen:**
- -GAB invoernummer G 1 (gerechtsnotulen).
- -GAB invoernummers G 21 (omslag van de generale middelen van consumptie).
- -Aantekeningen van Ellen Drees betreffende de Dorpsstraat vanouds Steenstraat.
- -Drees, Ellen: Rondom het politiebureau, De Bilt 1995.
- -Namenbestand van de vereniging Historische Kring d'Oude School.

HOE MEN IN DE ACHTTIENDE EEUW MET KLEINE CRIMINALITEIT OMGING

Lies Haan-Beerends

De resolutieboeken, waarin de notulen van de rechtsvergaderingen zijn genoteerd, leveren een schat aan informatie. Niet alleen belangrijke kwesties werden erin beschreven, maar ook werden zaken vastgelegd, die ons nu doen glimlachen. Zo ook het volgende verhaal:

Tijdens de rechtsvergadering van 17 juli 1786 kwam aan de orde, dat Rijk van Vuuren, wonende „onder deezen Gerechte uit onkunde en onwetenheid zoude overgegaan zijn tot 't afstaeken van eenige plaggen op de Leidsche steeg”. De schout deelde dit vergrijp aan de vergadering mee. Men had Rijk al de les gelezen en nadien had hij ook geen plaggen meer afgestoken.